

ГВАНЦЕЛАДЗЕ Анна – аспірантка кафедри тюркології, Навчально-науковий інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, бульвар Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна, 01601 (annagvantseladze@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7957-5776>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.7>

Бібліографічний опис статті: Гванцеладзе, А. (2022). Відношення суперіорності в турецькій мові: семантичні відтінки та формальне вираження. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 49, 49–56*, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.7>.

ВІДНОШЕННЯ СУПЕРІОРНОСТІ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ: СЕМАНТИЧНІ ВІДТІНКИ ТА ФОРМАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ

Анотація. У статті йдеться про передачу відношень суперіорності засобами турецької мови. На основі визначення суперіорності як типу відношень між порівнюваними об'єктами, що передають більшу міру вияву ознаки одного з них, виокремлено на матеріалі творів турецьких письменників ХХ століття відповідні засоби мови. Мета статті полягає у встановленні семантичних відтінків суперіорності у складі функціонально-семантичного поля (ФСП) компаративності турецької мови та виявленні формальних засобів їхнього відтворення. Аналіз теоретичних джерел засвідчує недостатню вивченість суперіорності як складника поля компаративності турецької мови, відсутність опису семантичних відтінків суперіорності в турецькій мові. У роботі використано такі методи дослідження, як суцільна вибірка, описовий метод, опозитивний та компонентний аналізи для визначення семантичних відтінків значення та відбору матеріалу, трансформаційний аналіз для розмежування суперлативного та елативного значень конструкцій із найвищим ступенем порівняння.

У результаті дослідження уточнено прелік засобів відтворення ступенів порівняння та інтенсифікації ознаки, здійснено сегментацію простору зони суперіорності на вузлі семантичні підзони. З урахуванням релятивності об'єкта порівняння виділено відносну та нормативну суперіорність. Зазначено, що ступені порівняння функціонують в обох підзонах, проте у відносній суперіорності – активніше. Визначено, що в турецькій мові для розмежування суперлатива та елатива варто звертатись до трансформаційного аналізу. З опорою на семантичні та синтагматичні властивості вищого ступеня порівняння встановлено функційну рівнозначність конструкцій з часткою *dağa* та без неї для передачі більшого ступеня вияву ознаки. У роботі виявлено, що суперіорність в турецькій мові може передаватись засобами різних рівнів мови.

Ключові слова: суперіорність, відмінність, компаративність, порівняння, функціонально-семантичне поле, турецька мова.

GVANTSELADZE Anna – PhD Student at the Department of Turkic Studies, Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Taras Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, 01601, Ukraine (annagvantseladze@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7957-5776>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.7> <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.7>

To cite this article: Gvantseladze, A. (2022). Vidnoshennia superiornosti v tureckijii movi: semantychni vidtinky ta formalne vyrazhennia [Superiority (augmentation) relations: semantic nuances and formal representation]. *Problemy humanitarnych nauk: zbirnyk naukovych prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia" – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 49, 49–56*, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.7> [in Ukrainian].

SUPERIORITY (AUGMENTATION) RELATIONS: SEMANTIC NUANCES AND FORMAL REPRESENTATION

Summary. *The article analyzes the ways of representation of the superiority relations by the means of the Turkish language. In accordance with the understanding of superiority (augmentation) given in theoretical sources as a type of relationship between the compared objects, which reflect the higher degree of quality in one of them, there were picked out linguistic means that convey this meaning at the different levels of language. The purpose of the article is to determine the semantic nuances and formal means of reproducing the relations of superiority as a part of the functional semantic field of comparison in the Turkish language. Theoretical background shows insufficient study of superiority as a component of the field of comparison and lack of description of its semantic nuances in the Turkish language. The selection of linguistic means and separation of semantic nuances of meaning was done using the sampling techniques, descriptive method, opposition and component analysis; the transformational analysis was used to distinguish superlative and elative meanings of the forms of the highest degree of comparison.*

As the result of the carried out research, the classification of means that are involved in representing degrees of comparison and quantification of the quality was clarified; also the segmentation of the space of superiority zone into narrower semantic subzones was done. Taking into account the relativity of the object of comparison the superiority zone was divided onto relative superiority and normative superiority. The paper marks out that the degrees of comparison work in both mentioned subzone, however, they act more actively for reflecting the relative superiority relations. It is determined that in the Turkish language superlative and elative meanings are represented in the same way by the highest degree of comparison, which means that as far as there are no formal representatives of these meanings in the Turkish language, the transformational analysis is chosen as the way to distinguish them. Based on the semantic and syntagmatic characteristics of the comparative degree, the functional equivalence of constructions with and without «daha» for representation of the advantage of the quality was established. The paper reveals that the predominance of quality in the Turkish language can be transmitted by means of different levels of language: morphological, lexical, syntactic.

Key words: *superiority, augmentation, inequality, comparison, functional semantic field, the Turkish language.*

Постановка проблеми. Питання відмінності ознак на матеріалі турецької мови вивчають у межах розвідок про категорії ступенів порівняння прикметників та засобів квантифікації ознаки якості. Окремі питання зміни кількісної міри ознаки висвітлено в дослідженнях певних афіксів. У турецькій мові відсутнє комплексне представлення семантичних відтінків суперіорності, не окреслено чітко межі використання найвищого ступеня порівняння в суперлативному та елативному значеннях.

Аналіз досліджень. Питання суперіорності неодмінно скеровує увагу на ступені порівняння та засоби інтенсифікації ознаки. Є. В. Шавелашвілі (2013) виокремлює в турецькій мові словотвірні категорії інтенсивності вияву ознаки та морфологічну категорію ступенів порівняння прикметників. Щодо невключення конструкцій з ад'єктивними предикатами до способів вияву категорії ступенів порівняння вважаємо, що такі конструкції співвідносні з вищим ступенем порівняння. Форма компаратива *ben-den daha*

iyi має залежне слово, поєднане з ним за принципом керування й отримує форму висхідного відмінка, те саме спостерігаємо й у конструкції *ben-den iyi*. Семантичний аналіз конструкції *ben-den iyi* виявляє, що вона зіставляє два предмети за однією ознакою й передбачає нерівність її прояву.

У граматиці турецької мови М. Хенгірмена (2006) представлені зіставні (*karşılaştırma sıfatları*) та посилені (*pekiştirme sıfatları*) прикметники. Перші характеризують ознаку предмета у зіставленні з іншим предметом, другі – вияв ознаки на найвищому рівні. До посилених прикметників науковець зараховує лише часткову редуплікацію.

З. Коркмаз (2009) здійснила систематизацію засобів вираження міри та ступеня ознаки, виділивши функцію ступенювання (*karşılaştırma ve derecelendirme işlevi*) та посилення (*pekiştirme işlevi*) ознаки прикметників. До ступенів порівняння дослідниця включає надмірність (*aşırılık*) як проміжну позицію між вищим та найвищим ступенями, яка показує, що ознака в предметі наближена до

найвищого вияву й визначається безвідносно до іншого предмета. Серед формальних засобів вираження надмірного ступеня – інтенсифікатори *pek, çok* тощо, конструкції *bi, o, ne + kadar + якісний прикметник*, редуплікація прикметників з часткою *mi*. Посилення ж ознаки відбувається шляхом часткової або повної редуплікації. Дослідження З. Коркмаз (2009) є комплексним, об'єднує великий масив формальних засобів, у ньому наголошено на нерівноцінності форм повної та часткової редуплікації прикметників у підсилені міри ознаки. Утім, надмірність ознаки, на нашу думку, усе ж доцільніше віднести до засобів інтенсифікації ознаки відносно до норми.

Т. Бангуоглу (1986) виокремлює зіставні прикметники (*karşılaştırma sıfatları*) та посилені прикметники (*berkitme sıfatları*). Перші можуть мати вищий та найвищий ступінь порівняння, відповідно вказуючи на нерівність прояву однієї ознаки у кількох предметів: більший ступінь прояву в одного з двох порівнюваних предметів чи найбільший рівень прояву. Другі вказують на безвідносно високу міру вияву ознаки, вербалізовану за допомогою часткової та повної редуплікації прикметників. Дослідник звертає увагу на відтінки значення найвищого ступеня порівняння в задежності від оформлення іменного присудку речення.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю дослідження суперіорності як складової частини поля компаративності турецької мови, недостатнім вивченням процедури порівняння предметів між собою й у стосунку до норми та як наслідок – різними підходами до систематизації засобів.

Мета статті полягає у визначенні семантичних відтінків та формальних засобів відтворення відношень суперіорності в складі мікрополя (МП) відмінності, належного в турецькій мові до функціонально-семантичного поля (ФСП) компаративності. Визначена мета передбачає вирішення **таких завдань**: 1) встановити формальні засоби відтворення суперіорності в турецькій мові; 2) дослідити критерії розмежування ступенів порівняння та засоби квантифікації ознаки; 3) виокремити та проаналізувати семантичні відтінки суперіорності в турецькій мові.

Виклад основного матеріалу. Відношення суперіорності визначають «факт

більшого ступеня вияву інтенсивності ознаки предмета, явища, дії у порівнянні його з іншим / іншими предметами, явищами, діями» (Щепка, 2008, с. 125). Високий ступінь прояву ознаки може вказувати на її «вихід за межі звичайного, загальноприйнятого» (Дідун, 2019, с. 79) та свідчити про інтенсифікацію якості ознаки у стосунку до норми, що може містити суб'єктивну оцінку (Ігнатенко, 2015). Розглядаючи семантику суперіорності під час систематизації формальних засобів, необхідно, отже, враховувати те, що слугує еталоном зіставлення.

Зміна міри вияву ознаки передбачає розгляд категорії ступенів порівняння прикметників, яка позначає співвідносну міру вияву ознаки через парадигму граматичних значень звичайного, вищого та найвищого ступенів (Безпояско, Городенська, & Русанівський, 1993). Звичайний ступінь у такому разі називає середню кількість ознаки, відносно до якої здійснюють її ступенювання. Вищий та найвищий ступені традиційно передбачають експлікацію кола об'єктів, ознаку яких градуують: *aramızdaki en uzun, kasabanın en iyi oteli, benden daha akıllı* тощо, чого не спостерігаємо в конструкціях інтенсифікації якості у порівнянні з нормою. Синтагматичні обмеження, проявлені під час окреслення вектора зіставлення та представлені в реченні лексемами, сполучуваними з формами ступенів порівняння, допомагають розмежувати засоби вираження власне ступенів порівняння. Отже, систематизація формальних засобів вираження суперіорності в межах компаративного значення відбувається з урахуванням двох критеріїв: 1) орієнтування на норму чи інший об'єкт; 2) здатності утворювати словосполучення з еталоном зіставлення, який отримує відповідне відмінкове оформлення. Зазначене допомагає розмежувати форми ступенів порівняння й засоби квантифікації ознаки. Так, поєднання прислівників *pek, çok, gayet* тощо з прикметником, часткову або повну редуплікацію прикметників, афікс *-ca⁴*, конструкцій типу *ne kadar güzel, ne güzel, bugüne kadar görmediğim* тощо відносимо до засобів інтенсифікації ознаки, які передають зміну інтенсивності ознаки відносно до норми й не входять до парадигми ступенів порівняння. А ступені порівняння являють собою парадигму позитив – компаратив – суперлатив

із грамемами вищого (*daha büyük*) та найвищого (*en büyük*) ступенів.

Зважаючи на релятивність зіставлення ознаки, можемо виокремити в зоні суперіорності мікрополя (МП) відмінності турецької мови підзону *відносної суперіорності* та *нормативної суперіорності*. **Відносна суперіорність** встановлює більший ступінь вияву ознаки стосовно іншого предмета, їхньої сукупності чи того самого предмета, але в інший час. Одиначність або множинність об'єкта разом із кількісною мірою ознаки (вища/найвища) вказує на наявність в рамках відносної суперіорності *відносного компаратива* та *відносного суперлатива*. **Відносний компаратив** вказує на те, що «та сама ознака в одному предметі виявляється більшою [...] мірою, ніж в іншому, або в тому самому предметі, але в інший час» (Горпинич, 2004, с. 104). При відносному компаративі об'єкт може мати одиничний чи множинний характер: ***Babam, tüccar olmasına rağmen benden daha hassastı*** (Abasıyanık, 2012, с. 26) – *Мій батько, хоч і був купцем, був більш чутливим за мене*. – де суб'єкт – ***Babam***, об'єкт – ***ben***; ***İhtiyar talebe yemeğini [...] herkesten evvel yerdi.*** (Abasıyanık, 2012, с. 105) – *Дорослий (букв. старий) учень їв [...] раніше за всіх*. – де суб'єкт – ***talebe***, об'єкт – ***herkes***. У разі представлення об'єкта порівняння у вигляді кількох предметів відносний компаратив демонструє видільну функцію (Романченко, 2010). Утім, такі приклади нам траплялися не часто. Об'єкт порівняння при відносному компаративі виражений іменником, прийменником, а також субстантивованим прикметником у формі найвищого ступеня. У такому разі суперіорність встановлюють у стосунку до об'єкта, у якому ця ознака представлена найвищою мірою: ***En uzunumuzdan bir metre daha uzun [...] bir adam yaşıyor içimizde*** (Abasıyanık, 2012, с. 35) – *Серед нас живе чоловік, що вищий на метр за найвищого з нас [...]*. У конструкціях із відносним компаративом об'єкт та суб'єкт порівняння неодмінно вербалізовані, оскільки зіставляються конкретні предмети. Спираючись на фактичний матеріал, можна відзначити випадки розташування суб'єкта порівняння в попередньому контексті, а не в реченні безпосередньо: ***Haleplizadelerin ormanı bir denizdir. Bir Marmara denizinden daha zengin, daha***

kesif, fakat daha keşfedilmemiştir (Abasıyanık, 2012, с. 54) – *Ліс Халеплізаделер – це море. Багатіше, щільніше, але більш невивчене за Мармурове море*.

Ступінь вияву ознаки можна виявляти стосовно того самого об'єкта, але в інших обставинах чи часі: ***Rüzgarsız fakat soğuk havayı nesiminin içinde ve yıldızların altında zil, daha berrak sesler çıkarır*** (Abasıyanık, 2012, с. 93) – *В безвітряну, але холодну погоду й під зірками дзвін звучав чіткіше (букв. видавав чіткіші звуки)*. Такий тип компаративних відношень суперіорності може фіксувати ступенювання ознаки статично чи передавати його в динаміці (Щепка, 2008): ***[...] Şinasi'nin yaklaştığını görünce [...] sevinci artan gözleriyle yere bakar, hafifçe kızardı*** (Safa, 2021, с. 14) – *Вона трошки червоніла, та опускала вниз очі, в яких зростала радість [...], коли бачила, як наближався Шінасі [...]*. Процес збільшення ознаки передається через вживання дієслів та дієслівних форм, семантика яких вказує на її зростання, або за допомогою дієприслівника на *-dikçe*, що вказує не стільки на час, скільки на інтенсивність (Сорокін, 2009): ***[...] dışarıda fırtına artıkça artmıştı, duvarlar sarsılıyor; tepemizdeki kiremitler uçuyordu*** (Ali, 2009, с. 22) – *[...] надворі буря посилювалась, стіни здригались, черепиця над нами злітала*. Відносний компаратив може бути підсилений чи послаблений в адвербіальних конструкціях, що характеризують присудок речення або квазіречення й передаються через додавання прислівників *az, biraz, çok*: ***Uzaktan tektep çocuklarının haykırışlarını duyarak biraz daha toplandı*** (Safa, 2021, с.11) – *Він трішки більше прийшов до тями, коли здалеку почув гомін учнів*; ***Bütün gemiler, tebdili mekan ettikleri sudan çok daha hafiftiler, mösyö*** (Abasıyanık, 2012, с. 16) – *Месьє, всі кораблі були набагато легші за витиснену воду*.

Відносний суперлатив називає найвищу міру прояву ознаки в предметі, що суттєво вирізняє його на тлі однорідних предметів або дій, яким властива така ж ознака. Множина, що є об'єктом порівняння, може мати чітке окреслення в реченні за допомогою уточнювальних засобів, яким є конструкція присвійного ізафету зі значенням ... з / *seped* (Покровська, 2020). Перший член ізафету є об'єктом компаративу й, ужитий у формі родового або знахід-

ного відмінка, утворює в останньому випадку атипичний ізафет (Сорокін, 2018): *Meserret Oteli, kasabanın en güzel oteliydi* (Abasıyanık, 2012, с. 21) – *Готель «Месеррет» був найкращим готелем в містечку*. Конструкція суперлатива в турецькій мові може будуватися й за формулою *en + субстантивований прикметник*: *Unuttuklarım da çoktur a, en mühimi nisan, mayıs güneşi*. (Abasıyanık, 2012, с. 59) – *Я багато чого й позабував, еге ж, найголовніше – квітневе, травневе сонце*. У наведеному прикладі субстантивований прикметник у формі найвищого ступеня порівняння *en mühimi* – це частина ізафету *unuttuklarımın en mühimi*, де перший член конструкції опущено задля уникнення повторів лексеми *unuttuklarım*.

Множина порівняння, з якою проведено зіставлення, може називати весь таксономічний ранг: *Halbuki bütün kuşların en zavallısı bizmişiz gibi hiç durmadan didiniyoruz* (Ali, 2009, с. 39) – *Однак, наче найнещасніші з усіх птахів, ми невтомно трудимось*; бути неокресленою, проте легко встановлюваною з контексту: *Yaşını en mahrem arkadaşına bile söylememişti* (Abasıyanık, 2012, с. 105) – *Свій вік він не говорив навіть найліпшому своєму другові* чи функціонувати в ближньому контексті: *Şişli hanım propagandasını «Rodoslular» yönetir. Bunlaryabancı dil bilirler, alafrangadırlar. En büyüklерini Ankara'nın kurşunu ufkunda hala hatırlıyotum* (Adıvar, 2018, с. 29) – *Пропанандою серед панянок Шішли керували «Родосці»*. Вони знали іноземні мови, були як європейці. Я досі пам'ятаю їх найстаршу на тлі свинцевого горизонту Анкари. Відносний суперлатив може бути послабленим, якщо є очевидним, що найвищою ознакою наділений не тільки він (Романченко, 2009). У турецькій мові це значення передають форми множини іменника-носія ознаки у формі висхідного відмінка: *O da genç gözleri karayıncaaya kadar Ayşe'nin en gerçek İzmir askerlerindendi* (Adıvar, 2018, с. 76) – *І він був одним з найсправжніх ізмірських солдатів Айше, доки не зімкнуться його молоді очі*.

Аналізований фактичний матеріал подає приклади відносної суперіорності з використанням конструкцій зі звичайною формою прикметника, які за своєю суттю нагадують суперлатив; про такі суперлативи можна сказати, що жоден з порівнюваних об'єктів не наділений

ознакою повною мірою: *Bilhassa aramızdaki uzun boylu, adeta uzun boylu olduğu için kambur, Sırpça bilen arkadaşımıza bayılırdı* (Abasıyanık, 2012, с. 105) – *Особливо він любляв нашого друга, що знав сербську, був високим серед нас й через зріст мав горба*. Зрозуміло, що серед певної групи людей, про яку йдеться у висловленні, виокремлений суб'єкт вирізняється своїм зростом, імовірно, що вони невеликі на зріст, проте порівняно з ними суб'єкт порівняння вважається високим, вищим за них, а отже, найвищим серед конкретно виокремленої групи людей. Суперлативність тут передано конструкцією *іменник + афікс присвійності + місцевий відмінок + ki + прикметник*.

Нормативна суперіорність указує на перевагу ознаки в суб'єкті порівняння стосовно узагальненого нормативного її значення. Фактичний матеріал вказує на вираження більшого ступеня вияву ознаки відносно до норми з використанням параметричних та оцінних прикметників: *Yüzünü değil, geniş alnını görüyordum [...]* (Abasıyanık, 2012, с. 43) – *Я бачив не його обличчя, а широкій лоб [...]*; лексичних інтенсифікаторів: *Bir senedir gayet büyük bir adama mensup görünmekle zimnen tehdit ettiği Köse Mümeuyiz'e tekrar sordu [...]* (Seyfettin, 2021, с. 20) – *Він знову запитав в Гладкошкірого Мюмейіза, якому цілий рік приховано погрожував своїми зв'язками з дуже впливовою людиною [...]*; афіксів *-ca/-ce²* у сполученні з прислівниками: *Ukalanın biri [...]* *ona Arşimet kapınını iyice anlatmıştı* (Abasıyanık, 2012, с. 19) – *Один розумник [...]* *добряче* пояснив йому закон *Архімеда*; конструкцій *bu / o / ne + kadar + прикметник* та *ne + прикметник / прислівник*: *Ne kadar dostça, ne kadar içten bir sevgiyle çalışıyordu* (Abasıyanık, 2012, с. 107) – *Як по-дружньому, з якою щирою любов'ю він працював*; вищого ступеня порівняння: *[...] bir şeyler bulup çıkarırım a, daha çok şekilsiz ancak bir nokta gibi gözüken adalar merakımı çeker* (Abasıyanık, 2012, с. 102) – *[...] я щось знайду, більш безформне, проте мене цікавили острови, що походили на крапки*; найвищого ступеня в елативному значенні: *Çünkü hayat bana en korkak insanların iddiayla cesareten bahsedenler olduğunu öğretti* (Adıvar, 2018, с. 22) – *Тому що життя навчило мене, що найбільші боягузи впевнено говорять*

про хоробрість; редуплікації основи прикметника: *Çene etleri bembeyaz dökülmeğe hazır gibiydi* (Abasıyanık, 2012, с. 31) – М'язи на його підборідді були **білі-пребілі**, **готові відпасти**; конструкції *kadar* в поєднанні з темпоральним маркером та нефінітною формою дієслова, які зазначають унікальність описаної ситуації: *Ağzım şimdiye kadar duymadığı bir iştiha [...] dokundu* (Abasıyanık, 2012, с. 33) – Мої губи торкнулись **небаченого до цього бажання** [...]. Особливістю конструкцій з післяйменником *kadar* та темпоральним маркером є використання нефінітного дієслова в негативній формі. Нормативна суперіорність може виражатись загальним змістом речення, відображати його комунікативне завдання: *İyi de laf mı? Bunun üstüne çimen mi olur? Hollandalı öyle demiş.* (Abasıyanık, 2012, с. 84) – Хіба «гарно» – це те слово? Чи може бути газон вище цього? – Так сказав голландець; *Атта да сular var ha! dedi Kalafat.* (Abasıyanık, 2012, с. 97) – Ох і води, га! – сказав Калафат. Їх уживають для надання тексту експресивності, передачі емоцій та для відображення надміру вияву ознаки. Їхнє значення суттєво залежить від контексту, цілей комунікації, потребує враховувати позамовну ситуацію за аналізу загального змісту. Основна їхня функція – вираження експресивності; хоча вони й можуть ґрунтуватися на зіставленні, значення компаративності для них радше вторинне.

Ступені порівняння, як уже згадувано, вживають в обох підзонах, що може викликати деякі труднощі, наприклад, розмежування елативного (порівняння з нормою) та суперлативного (порівняння з іншими предметами) значень найвищого ступеня. Деякі мови на формальному рівні виявляють преференції до того чи того способу відтворення елатива: українські префікси *щонай-* та *якнай-* частіше трапляються в передачі елатива (Карпенко, 2010). У турецькій мові на формальному рівні неможливо знайти таку підказку, адже найвищий ступінь порівняння формується лише в аналітичний спосіб. Розмежовуючи суперлатив та елатив у турецькій мові, необхідно визначити, чи зафіксована у висловленні співвіднесеність суб'єкта порівняння з певною множиною, чи найвищий ступінь вживано радше для передачі експресії, а також здійснити формальну трансформацію речення.

Саме трансформаційний аналіз допомагає вирішити питання розмежування двох значень (Висоцький, 2011): *Çünkü hayat bana en korkak adamların iddiayla cesaretten bahsedenler olduğunu öğretti* (Adivar, 2018, с. 22) – Тому що життя навчило мене, що **найбільші боягузи** впевнено говорять про хоробрість. → *Çünkü hayat bana korkak adamların iddiayla cesaretten bahsedenler olduğunu öğretti* – Тому що життя навчило мене, що **боягузи** впевнено говорять про хоробрість. Суперлативне ж значення не може бути трансформованим поза адекватним розумінням змісту: *O hiç ağlamıyor, o çerçevdeki insanların en sakin ve en güçlüsü görünüyordu* (Adivar, 2018, с. 69) – Вона зовсім не плакала, вона здавалась **найспокійнішою та найсильнішою** з оточуючих → *O hiç ağlamıyor, o çerçevdeki insanların sakin ve güçlüsü görünüyordu.* – Вона зовсім не плакала, вона здавалась **спокійною та сильною** з оточуючих. Трансформаційний метод видається чи не єдиним способом розрізнити елатив та суперлатив в турецькій мові, передбачає необхідність звертатись до контексту, семантики висловлення.

Висновки. Відношення суперіорності передають більшу міру вияву ознаки суб'єкта порівняння відносно до об'єкта, який може бути представленим у вигляді іншого предмета, самого себе за інших обставин та часу, окресленої множини, неокресленої множини, норми. Релятивність об'єкта порівняння говорить про два виміри існування суперіорності в турецькій мові – стосовно іншого предмета чи їхньої сукупності, стосовно норми, що виявляє відносну та нормативну суперіорність відповідно. Два типи суперіорності передбачають дві групи засобів лінгвістичного вираження. Відносну суперіорність передають ступені порівняння прикметників та прислівників, точніше компаратив та суперлатив, які відображають більший ступінь вияву ознаки відносно до одного предмета, чітко визначеної сукупності, таксономічного класу предметів, які можуть бути вказані чи не вказані в реченні, міститися в ближньому контексті. Відносний компаратив можна посилити чи послабити додатковими формантами, а суперлатив – послабити. Нормативна суперіорність представлена засобами інтенсифікації ознаки, до яких входять параметричні та оцінні прикметники, інтенсифікатори, редуплікація прикметників, різні конструкції з післяймен-

ником *kadar*, деякі афікси. Зазначені засоби відображають суб'єктивне ставлення мовця до міри вираження ознаки. Попри те що норма, відносно до якої встановлюють суперіорність, є узагальненим розумінням ознаки, спільної для всіх членів мовного колективу, її інтерпретація окремим мовцем у висловленні носить відтінки суб'єктивності. Ступені порівняння також беруть участь у вираженні нормативної супері-

орності. Особливої уваги потребує розрізнення суперлативного та елативного значень найвищого ступеня, адже турецька мова не має для них окремих формантів, тож розмежування цих значень здійснюють шляхом трансформації.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у вивченні зв'язків категорії компаративності з іншими категоріями, зокрема з категорією оцінки та інтенсивності.

ЛІТЕРАТУРА

- Висоцький А. В.** Компаративні і суперлативні прислівники в українській мові. *Система і структура східнослов'янських мов*. 2011. Вип. 3. С. 9–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sissm_2011_3_4 (дата звернення: 20.01.2022).
- Грамматика української мови. Морфологія : підруч. для студ. філол. ф-тів вузів / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. Київ : Либідь, 1993. 334, 1 с.
- Горпинич В. О.** Морфологія української мови. Підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 337 с.
- Дідун Л. І.** Термін інтенсивність у лінгвістичних дослідженнях. *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 77–83. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2019_5_11.pdf (дата звернення: 20.01.2022).
- Ігнатенко Д. Є.** Категорія інтенсивності у фразеології. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. 2015. Випуск 30. С. 5–17 URL: <https://jtmz.donnu.edu.ua/article/view/2653> (дата звернення: 20.01.2022).
- Карпенко Ю. О.** Ступені порівняння різних частин мови та їх функції. *Мовознавство*. 2010. № 2–3. С. 41–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2010_2-3_5 (дата звернення: 20.01.2022).
- Покровська І. Л.** Турецька мова : для студентів ОС «Бакалавр». Навчальний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 304 с.
- Романченко А. П.** Прагмалінгвістичні параметри функціонально-семантичного поля компаративності в сучасній українській літературній мові : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2009. 16 с.
- Романченко А. П.** Функції квантитативної нерівності та адекватності в сучасній українській мові. *Записки з українського мовознавства*. 2010. Вип. 19. С. 17–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zukm_2010_19_4 (дата звернення: 20.01.2022).
- Сорокін С. В.** Практична грамматика турецької мови. Частина перша : навчальний посібник. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2018. 358 с. (Препринт. Видавничий центр КНЛУ).
- Сорокін С. В.** Турецька й українська мови в системі координат «Вид – Час – Модальність» : монографія. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2009. 323 с.
- Шавелашвілі Є. В.** Морфологічна категорія ступенів вияву ознаки якісних прикметників турецької мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2013. Вип. 24. С. 435–441.
- Щепка О. А.** Функціонально-семантичне поле компаративності : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2008. 198 с.
- Adıvar H. E.** Ateşten Gömlek. İstanbul: Can Sanat Yayınları A.Ş., 2018. 207 s.
- Abasıyanık S. F.** Seçme Hikayeler. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. 123 s.
- Abasıyanık S. F.** Son Kuşlar. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. 134 s.
- Abasıyanık S. F.** Semaver. İstanbul :Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. 138 s.
- Abasıyanık S. F.** Mahalle Kahvesi. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. 134 s.
- Ali S.** Değirmen. İstanbul : Yapı Kredi Yayınları., 2009. 139 s.
- Banguoğlu T.** Türkçenin Grameri. İstanbul : Baha Matbaası, 1974. 630 s.
- Hengirmen M.** Türkçe Temel Dilbilgisi. Ankara : Engin Yayın Evi, 2006. V. Baskı. 427 s.
- Korkmaz Z.** Türkçeye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi. Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009. 1224 s.
- Safa P. Fatih** – Harbiye. İstanbul : Ötüken Neşriyat A. Ş., 2021. 127 s.
- Seyfettin Ö.** Efruz Bey. Hazırlayan : Tahsin Yıldırım. İstanbul : Kırmızı Kedi Yayınevi, 2021. 200 s.

REFERENCES

- Vysotskyi, A.V.** (2011). Komparatyvi i superlatyvni pryslivkyky v ukrainskii movi [Comparative and superlative adverbs in the Ukrainian language]. *Systema i srtuktura skhidnoclovianskikh mov – System*

and structure of the East Slavic languages (Issue 3), (pp. 9–17) Retrieved January 20, 2022 from http://nbuv.gov.ua/UJRN/sissm_2011_3_4 [in Ukrainian].

- Bezpoiasko, O. K., Horodenska, K. H., & Rusanivskiy, V. M.** (1993). *Hramatyka ukrainskoi movy. Morfolohiia : pidruch. dlia stud. filol. f-tiv vuziv [Ukrainian grammar. Morphology : textbook for the students of the philological department]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
- Horpynych, V. O.** (2004). *Morfolohiia ukrainskoi movy. Pidruchnyk [Morphology of the Ukrainian language. Textbook]*. Kyiv : Vydavnychii tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].
- Didun, L.** (2019). Termin intensyvniat u lingvistychnykh doslidzenniakh [Term intensity in linguistic studies]. *Terminolohichniy visnyk – Terminological bulletin*, (Issue 5), (pp. 77–83). Retrieved January 20, 2022 from https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2019_5_11.pdf. [in Ukrainian].
- Ihnatenko, D. Ye.** (2015). Katehoriia intensyvniosti u frazeolohii [The category of intensity in phraseology]. *Typolohiia movnykh znachen u diakhronichnomu ta zistavnomu aspektakh – Typology of linguistic meanings in diachronic and comparative aspects* (Issue 30), (pp. 5–17). Retrieved January 20, 2022 from <https://jtmz.donnu.edu.ua/article/view/2653> [in Ukrainian].
- Karpenko, Yu. O.** (2010). Stupeni porivniannia riznykh chastyn movy ta yikh funktsii [The degrees of comparison of different parts of speech and their functions]. *Movoznavstvo – Linguistics*, (2–3), 41–48. Retrieved January 20, 2022 from http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2010_2-3_5. [in Ukrainian].
- Pokrovska, I. L.** (2020). *Turetska mova: dlia studentiv OS «Bakalavr». Navchalnyi posibnyk [The Turkish language: textbook for Bachelor degree students]*. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Romanchenko, A. P.** (2009). Prahmalimhvistychni parametry funktsionalno-semantychnoho polia komparatyvnosti v suchasni ukrainskii literaturnii movi [Pragmalinguistic parameters of functional semantic field of comparativity in modern Ukrainian language]. (Extended abstract of Doctors thesis). Odesa : Odesa Illia Mechnikov National University [in Ukrainian].
- Romanchenko, A. P.** (2010). Funktsii kvantytatyvnoi nerivnosti ta adekvatyvnosti v suchasni ukrainskii movi [The functions of quantitative inequality and adequacy in modern Ukrainian]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva – Opera in linguistica ukrainiana* (Issue 19), (pp. 17–26). Retrieved January 20, 2022 from http://nbuv.gov.ua/UJRN/zukm_2010_19_4 [in Ukrainian].
- Sorokin, S. V.** (2018). *Praktychna hramatyka turetskoi movi. Chastyna persha: Navchalnyi posibnyk [Practical grammar of the Turkish language. Part 1: textbook]*. Kyiv : Vydavnychiy tsentr KNLU [in Ukrainian].
- Sorokin, S. V.** (2009). *Turetska y ukrainska movy v systemi koordynat «Vyd-Chas-Modalnist». Monografiia [Turkish and Ukrainian in the system of coordinates “TENSE – ASPECT – MODALITY”: Monography]*. Kyiv : Vydavnychiy tsentr KNLU [in Ukrainian].
- Shavelashvili, Ye. V.** (2013). Morfolohichna katehoriia stupeniv vyjavu oznaky iakisnykh prykmetnykiv turetskoi movy [Morphologic category of the quality degree of adjectives of the Turkish language]. *Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoi linhvistyky – Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics* (Issue (pp) [in Ukrainian].
- Shchepka, O. A.** (2008). *Funktsionalno-semantychne pole komparatyvnosti [The functional-semantic field of comparison]*. (Doctoral dissertation). Donetsk: Donetskii natsionalnyi universytet [in Ukrainian].
- Adivar, H. E.** (2018). *Ateşten Gömlek [The shirt of flame]*. İstanbul : Can Sanat Yayınları A.Ş. [in Turkish].
- Abasiyanık, S. F.** (2012). *Seçme Hikayeler [Selected Stories]*. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları [in Turkish].
- Abasiyanık, S. F.** (2012). *Son Kuşlar [The Last Birds]*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları [in Turkish].
- Abasiyanık, S. F.** (2012). *Semaver [The Samovar]*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları [in Turkish].
- Abasiyanık, S. F.** (2012). *Mahalle Kahvesi [Local Coffee Shop]*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları [in Turkish].
- Ali, S.** (2009). *Değirmen [The Mill]*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları [in Turkish].
- Banguoğlu, T.** (1974). *Türkçenin Grameri [Turkish grammar]*. İstanbul : Baha Matbaası [in Turkish].
- Hengirmen, M.** (2006). *Türkçe Temel Dilbilgisi [The basics of Turkish grammar]*. Ankara : Engin Yayın Evi [in Turkish].
- Korkmaz, Z.** (2009). *Türkçeye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi [The Turkish Grammar: Morphology]*. Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları [in Turkish].
- Safa, P.** (2021). *Fatih – Harbiye [Fatih – Harbiye]*. İstanbul : Ötüken Neşriyat A. Ş. [in Turkish].
- Seyfettin, Ö.** (2021). *Efruz Bey [Mr. Efruz]*. İstanbul : Kırmızı Kedi Yayınevi [in Turkish].